

Opzet basiscursus Caritas Aartsbisdom

In een tijd waarin de samenleving complexer wordt, armoede toeneemt en toeleiding van hulpvragen bekend als 'bemoeizorg', vanwege privacyregelingen eerder regel dan uitzondering is, vraagt Caritas om herbezinning. Deze herbezinning geldt voor alle vrijwilligers, besturen en werkgroepen die zich bezighouden met, of betrokken zijn bij Caritas.

In het verleden werd door het Aartsbisdom Utrecht een besturencursus voor met name nieuwe PCI bestuursleden aangeboden. In deze cursus werd vooral aandacht besteed aan juridische aspecten van het besturen van een PCI. Herbezinning op Caritas en maatschappelijke ontwikkelingen is reden om de besturencursus in zijn huidige vorm niet meer aan te bieden, maar te vervangen door een basiscursus Caritas. Deze cursus is bedoeld voor nieuwe en zittende bestuurs- en werkgroepleden die actief zijn voor een PCI in het Aartsbisdom Utrecht. De cursus wordt medio 2025 voor het eerst aangeboden en zal qua tijd een dagdeel of avond in beslag nemen.

In de basiscursus Caritas wordt aan de hand van een vijftal citaten vorm en inhoud gegeven aan: geschiedenis van Caritas; organisatie, wetgeving, regels en gedragscode in relatie tot Caritas; Caritas en diaconie; Caritas en toeleiding en niet in de laatste plaats de praktijk van Caritas.

1. Niets onwaars zeggen en niet waars verzwijgen

In het eerste deel van de cursus wordt stilgestaan bij de geschiedenis van Caritas. Om het heden te kunnen begrijpen, is kennis van het verleden essentieel. Geschiedenis kent soms rafelranden maar valt simpelweg niet te negeren en kan veel vertellen.

Caritas kent een lange wereldwijde geschiedenis. In 1897 richtte de Duitse priester Lorenz Werthmann in Keulen het eerste Caritasverband op. Later volgden ook Caritas-organisaties in andere landen, zoals de Zwitserse Caritas in 1901 en de Oostenrijkse in 1903. Vaak ontstonden deze organisaties in de bisdommen.

Giovanni Battista Montini, de latere paus Paulus VI, legde de basis voor internationale samenwerking, wat in 1954 uitmondde in de oprichting van *Caritas Internationalis*. Zij is onderverdeeld in zeven regio's: Afrika, Azië, Europa, Zuid-Amerika, Midden-Oosten en Noord-Afrika, Noord-Amerika en Oceanië.

Op nationaal niveau wordt caritas behartigd door het Officium Caritatis, waarin behalve de bisdommen ook katholieke maatschappelijke organisaties vertegenwoordigd zijn die zich met caritas bezighouden. Het Officium staat onder voorzitterschap van mgr. De Korte, bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch.

Op regionaal en lokaal niveau is binnen de grenzen van een parochie een PCI actief. Caritas in het Aartsbisdom Utrecht is georganiseerd in Parochiële Caritas Instellingen (PCI'en): elke parochie heeft een instantie die samen met andere parochianen zorgt dat de Kerk als christenen mensen in nood met raad en daad bijstaat.

2. Eerst de gedachte dan de organisatie

Dit deel van de cursus gaat over PCI als organisatie. De organisatie van de gedachte komt naar voren in ideeën en plannen. Daarna volgt omzetting van plannen in de dagelijkse realiteit. Het ontstaan (lees: het begin) van plannen ligt altijd in de verbeelding alvorens het leidt tot concrete daden.

In iedere parochie wordt er door de PCI gewerkt met een dagelijks bestuur, al dan niet aangevuld met bestuursleden met een specifieke portefeuille. In parochies met meerdere locaties, zoals verschillende dorpskernen, zijn vaak werkgroepen actief die zich daadwerkelijk bezighouden met de vormgeving van caritas. Deze werkgroepen worden in sommige parochies diaconale contact raad (DCR) genoemd.

Het aartsbisdom ondersteunt PCI'en via een diocesaan diaconaal werker (DDW). Deze DDW'er is verantwoordelijk voor het op verschillende manieren ondersteunen van de besturen van de Parochiële Caritas Instellingen bij hun werk en het steunen van diaconale projecten.

Mensen helpen is het doel, waarbij regels en richtlijnen helpend kunnen zijn om dat doel te bereiken. Nederland is een overgereguleerd land, reden waarom het goed is kritisch te blijven kijken naar ingestelde regels en afspraken.

Iedere PCI heeft te maken met regels van de Kerk, overheid, banken, Kamer van Koophandel, statuten en huishoudelijk reglement, regels van samenwerkingsverbanden en tot slot privé overtuigingen en meningen binnen een bestuur.

De PCI heeft ten doel om in en vanuit de parochie kortstondige materiële en niet-materiële (nood)hulp te verlenen aan diegenen die in nood verkeren. Daarnaast ondersteunt zij (financieel) lokale projecten die bijdragen aan het welbevinden van mensen in armoede en sociaal isolement. Zij beheert het daarvoor opgebouwde vermogen van de caritasinstelling en zorgt voor het verwerven van middelen alsook voor de doelmatige aanwending daarvan ten bate van de Caritas onder het kerkelijk gezag van de aartsbisschop. Zij werkt vanuit het katholiek sociaal denken dat gebaseerd is op naastenliefde en de overtuiging dat elk mens een beeld van God is. Zij handelt op grond van artikel 7 van het Reglement voor het R.-K. Kerkgenootschap in Nederland.

Het is voor een PCI van groot belang beleid te formuleren ten aanzien van haar werkterrein, om op grond daarvan aan te kunnen geven welke doelen wel en welke niet tot het werkterrein van caritas behoren. Bij het bepalen van het beleid van een caritasinstelling spelen de relatie met de Kerk, de overheid en de besteding aan personen, werkgroepen en organisaties een belangrijke rol:

3. Grootheid als deugd van goedheid, deemoed en dienstbaarheid

Vaak wordt gevraagd naar verschillen en overeenkomsten tussen caritas en diaconie. In deel drie van de cursus wordt hier aandacht aan besteed. Caritas maakt deel uit van diaconie. Zij is diaconie in de breedste zin van het woord. Caritas en diaconie zijn met elkaar verbonden.

Een definitie van caritas laat zien dat het gaat om de opdracht "dienstbaar te zijn aan de samenleving," met aandacht voor "concrete noden en behoeften van personen en groepen" met het oog op "het bevorderen van de sociale rechtvaardigheid." Zij doet dit door vanuit een christelijke overtuiging gestalte te geven aan de opdracht van de R.-K. Kerk.

Inhoudelijk zijn er veel raakvlakken met diaconie: "Allerlei manieren waarop parochiële werkgroepen zich solidariseren met mensen in nood en/of werken aan het oplossen van maatschappelijke problemen."

Een goede afstemming van caritas en diaconie kan in een parochie worden gerealiseerd d.m.v. de instelling van een diaconaal beraad, die in dezen een adviserende rol heeft.

Bij de inzameling van caritasgelden, als bij het bepalen van de besteding daarvan, kunnen de bij diaconale werkgroepen aanwezige inzichten, ervaringen en contacten goed van pas komen. Deze inzichten komen samen in het diaconaal beraad.

Een belangrijk voordeel van de aanwezigheid van PCI is dat de “geldstroom” voor diaconaal-maatschappelijke doelen niet wordt vermengd met die van de parochie zelf (kerk- of parochiebestuur). Een tweede voordeel is, dat er een reglement is, op basis waarvan de parochie een deel van haar diaconale taken een vaste plaats in de parochie kan geven. Parochiële diaconie valt of staat met de aanwezigheid van een goede organisatie. Caritas is een belangrijke schakel voor de maatschappelijke betrokkenheid (de diaconie) van de parochie.

In een parochie zijn verschillende werkgroepen actief op het terrein van diaconie. Ook een Parochiële Caritas Instelling (PCI) is in feite een voorbeeld van zo'n diaconale werkgroep. Er kunnen verschillende werkwijzen van PCI'en zijn. Kijkend naar de praktijk in het Aartsbisdom, kan worden gesteld dat caritas onder andere als financieel steunfonds voor diaconale zaken fungeert. Dat is een sterke kant van caritas. Op het terrein van financiële ondersteuning hebben vele caritasinstellingen de meeste mogelijkheden, maar tegelijk maakt dat het werk soms ook weer erg lastig. Want: aan welke maatschappelijke doelen moet het geld worden besteed? En hoe blijf je als financier goed op de hoogte van maatschappelijke knelpunten?

4. Waar naastenliefde is, is leven

Deel 4 van de cursus Caritas gaat over toeleiding van hulp, beter gezegd zorgvragen. Vanwege de AVG regeling is en wordt het steeds moeilijker de doelgroep van Caritas te vinden. Het concept “bemoeizorg” biedt mogelijkheden. Toeleiding betekent in toenemende mate een vorm van bemoeizorg.

Naast een hulpaanbod op basis van zorgvragen (vraag gestuurd) is bemoeizorg voor PCI in toenemende mate een werkbaar concept (aanbod gestuurd). Bemoeizorg is een vorm van actieve hulpverlening voor kwetsbare mensen met een zorgvraag die deze niet kenbaar maken. De kwetsbare mensen worden direct of indirect actief benaderd door PCI. De bedoeling van bemoeizorg is zonder de privacy te schenden achter de spreekwoordelijke voordeur te kijken van de groep kwetsbare mensen. Grote organisaties als Voedselbank en Leergeld kunnen daarbij behulpzaam zijn. Ook de reikwijdte van diaconale werkgroepen zoals een bezoekersgroep, moet niet worden onderschat. Behalve bemoeizorg als toeleiding vorm voor zorgvragen kan PCI haar ogen niet sluiten voor technologische ontwikkelingen. Ontwikkelingen die bijdragen aan diezelfde toeleiding.

De technologische revolutie waar we ons momenteel in bevinden, zorgt voor een razendsnel veranderende vraag in de samenleving. De jongere generaties gaan steeds vaker en steeds meer gebruikmaken van de nieuwste technologische mogelijkheden. Digitalisering is daarmee niet meer weg te denken uit de maatschappij. Om al deze ontwikkelingen bij te benen is de ontsluiting van een open ICT-infrastructuur voor de toeleiding van zorgvragen naar PCI'en een serieuze optie waarover nagedacht kan worden. Met andere woorden: hoe verandert de rol van PCI door digitalisering?

Welke fysieke informatie is er nodig om deze om te zetten naar digitale informatie, waardoor deze gemakkelijker kan worden opgeslagen, verwerkt en gedeeld? Maar hoe doe je dit? Digitalisering vraagt om een veilige ICT-infrastructuur. Digitalisering maakt het versnellen van en het verloop van een zorgvraag gemakkelijker, laagdrempeliger en efficiënter.

5. Armoede is niet met geld te koop

In het afsluitende deel wordt duidelijk dat geld niet zaligmakend is. Niet alles is met geld te koop. De positieve effecten van schaarste mogen niet worden vergeten. Immateriële hulp is niet minder waard dan materiële hulp.

'Armenzorg oude stijl' is er feitelijk niet meer bij. Bijstands- en andere wetgeving en allerlei voorzieningen zijn steeds meer in de plaats gekomen van individuele hulpverlening door kerken. Voor PCI'en is soms onduidelijk wat men zou kunnen ondersteunen. Dat is een van de redenen waarom PCI'en soms uit beeld zijn. Een van de neveneffecten hiervan is, dat niet alle PCI'en vaste inzamelingsmomenten kennen. Daarmee neemt ook de aandacht voor het diaconaat in de nabije samenleving af. De meeste collecten komen ten goede aan de eigen parochie. Daarnaast zijn er acties op het terrein van MOV (Missie, Ontwikkelingssamenwerking en Vrede). In een aantal parochies is PCI medefinancier voor interne parochieaangelegenheden, zoals pastoraat, jeugdwerk, catechese en soms zelfs onderhoud van het kerkgebouw.

Eind jaren tachtig startte een nieuwe ontwikkeling: de katholieke kerken vragen zich in toenemende mate af op welke wijze zij medeverantwoordelijkheid kunnen dragen voor het realiseren van sociaal-maatschappelijke doelstellingen. Geleidelijk aan komt er ook weer meer vraag naar caritas. Niet in de zin van armenzorg oude stijl. Op basis van het geactualiseerde caritasreglement kunnen caritasinstellingen volop aan de slag in de Nederlandse samenleving. Er zijn, ondanks de vele wettelijke mogelijkheden en subsidies, nog vele maatschappelijke doelen aan te geven waarvoor de steun van caritasinstellingen van grote waarde kan zijn. Het ondersteunen van (kleinschalige) projecten wordt in toenemende mate een taak van Caritas.